

Rytų kaimynystės atspindžiai

Dvisavaitinė informacinė svarbiausių įvykių Rytinėje kaimynystėje apžvalga

Nr. 3 (3) //2009 09 17 - 10 09

EESC

Rytų Europos studijų centras

Santūri Rusijos reakcija į pasikeitusius JAV priešraketinės gynybos sistemos planus Vidurio Europoje

Rugsėjo 17 dieną JAV prezidentas Barakas Obama oficialiai pranešė apie JAV administracijos ketinimus atsisakyti planų dislokuoti priešraketinės gynybos sistemos (PRGS) elementus Čekijoje ir Lenkijoje. Šis projektas lieka „iššaldytas“ neribotam laikui. Oficiali PRGS dislokavimo planų pasikeitimo priežastis yra iš naujo įvertinta Irano branduolinės programos grėsmė – JAV administracija pripažino, kad artimiausiu metu Iranas nekelia realios grėsmės JAV ir jų sąjungininkams. Vašingtono teigimu, PRGS dislokavimo Europoje planai peržiūrėti siekiant didesnio efektyvumo: naujoji PRGS, dislokuota ne Vidurio Europos valstybėse, o JAV kariniuose laivuose Šiaurės ir Pietų Europoje bus mobilesne. Tokia į artimojo ir vidutinio nuotolio Irano raketų antpuolio neutralizavimą orientuota sistema laikoma technologiškai pažangesne, efektyvesne ir ekonomiškesne.

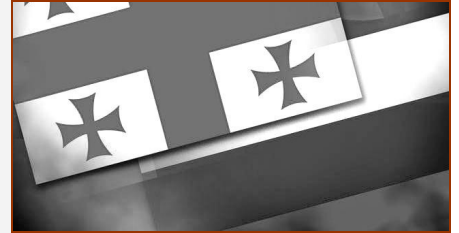
Nors Rusija tokį JAV administracijos sprendimą sutiko palankiai, akivaizdu, kad Rusija jį laiko greičiau pozityviu dvišalių santykių signalu, nei prielaida rimtiems dvišaliams kompromisams ir mainams. Tokią Rusijos poziciją stiprina tiek JAV administracijos atstovų pareiškimai, kad JAV prezidento B. Obamos apsisprendimas atsisakyti JAV PRGS elementų dislokavimo Čekijoje ir Lenkijoje yra visiškai nesusijęs su Rusija, tiek entuziastingi NATO vadovybės pareiškimai, raginantys kurti bendrą PRGS, apjungiančią JAV, NATO ir Rusiją. Rusijos prezidentas Dmitrijus Medvedevas komentuodamas JAV sprendimą pareiškė, kad JAV atsisakius PRGS elementų dislokavimo Vidurio Europoje planų dvišalių santykių įtampa sumažėjo, todėl Rusija gali atsisakyti planų dislokuoti „Iskander“ raketas Kaliningrado srityje (šis sprendimas buvo priimtas kaip reakcija į PRGS dislokavimo Vidurio Europoje planus), tačiau nepaveiks Rusijos sprendimų kitose srityse. Šiuo pareiškimu, Rusijos prezidentas D. Medvedevas JAV ir jų sąjungininkams aiškiai leido suprasti, kad sankcijų Iranui griežtinimo, rusiškos ginkluotės tiekimo Sirijai, Venesuelai ir Iranui bei kitais JAV itin aktualiais klausimais jokių nuolaidų iš Rusijos tikėtis neverta. Nepaisant to, D. Medvedevas sankcijų taikymo Iranui galimybės galutinai neatmetė – Rusija Irano branduolinių ambicijų klausimo sprendimą pirmiausiai sieja su diplomatinėmis priemonėmis ir „minkštosios“ galios naudojimu, o sankcijų taikymą vertina kaip galutinę, tačiau neatmetiną priemonę, susidarius „neišvengiamai“ padėčiai. Tokia atsargi Rusijos pozicija JAV atžvilgiu iš esmės sietina su naujaisiais JAV administracijos planais, kurie tik modifikavo, tačiau nepanaikino PRGS elementų dislokavimo Europoje – tai reiškia, kad ateityje gali vėl iškilti JAV ir Rusijos interesų konfliktas. Kitaip tariant, Rusijai pagrindiniu klausimu ir toliau išlieka dvejones dėl JAV ateities planų – ar po pasaulinės ekonominės krizės atsigavusios JAV ir toliau laikysis dabartinės santykių „perkrovimo“ su Rusija politikos, ar JAV nesiims peržiūrėti strateginės svarbos klausimų, galinčių sukelti priešišką Rusijos reakciją?

● *Kommersant.ru*

Nepriklausomos tarptautinės komisijos ataskaita: dėl 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karo atsakingos tiek Gruzija, tiek Rusija

Rugsėjo 30 d. nepriklausoma tarptautinė komisija, vadovaujama Šveicarijos diplomatės Heidi Tagliavini, paskelbė Europos Sąjungos užsakymu parengtą ataskaitą apie 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karinio konflikto priežastis bei įvardino šio karo kaltininkus. H. Tagliavini vadovaujama komisija tyrimą pradėjo dar 2008 metų gruodį, Gruzija ir Rusija iš anksto buvo pareiškusios, kad pripažins šio tyrimo išvadas. 2009 m. rugsėjo 30 d. pasirodžiusioje ataskaitoje teigiama, kad 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karinį konfliktą išprovokavo Gruzija, kuri 2008 m. rugpjūčio 7-8 d. apšaudydama Pietų Osetijos sostinę Cchinvalį pirmoji nepagrįstai panaudojo karines priemones prieš Pietų Osetijoje esančius rusų taikdarius, todėl Rusija turėjo teisę į gynybą.

Tačiau ataskaitoje atsakomybė už karinį konfliktą priskiriama ne vien Gruzijai, Rusija kaltinama tolesniu karinio konflikto eskalavimu, neproporcingu kariniu atsaku ir Gruzijos suvereniteto pažeidimu (intervencija į Gruzijos teritoriją). Ataskaitoje taip pat paneigiami Rusijos pasiteisinimai, neva humanitarinė intervencija buvo būtina siekiant apginti Pietų Osetijos ir Rusijos piliečius – H. Tagliavini vadovaujamos komisijos nuomone, Gruzija nevykdė genocido prieš Pietų Osetijos ir Abchazijos gyventojus, todėl Rusija neturi teisės remtis Kosovo precedentu. Ataskaitoje akcentuojama, kad tarptautinėje teisėje nėra apibrėžta piliečių gynybos užsienyje taikant karines priemones samprata, todėl Rusijos veiksmai siekiant apginti piliečius turėjo apsiriboti piliečių saugumo užtikrinimu arba piliečių evakuacija.

Ataskaitoje atkreipiamas dėmesys į neteisėtą rusiškų pasų išdavimą abchazams ir Pietų Osetijos gyventojams. Rusijos inicijuotas „pasportizacijos“ procesas ataskaitoje vertinamas kaip grubus geros kaimynystės ir Gruzijos suvereniteto principų pažeidimas. Ataskaitoje taip pat pripažįstama, kad Abchazija ir Pietų Osetija tarptautinės teisės požiūriu neturėjo pagrindo atsiskirti nuo Gruzijos, o bet kokia trečioji šalis, pripažinusi šių separatistinių darinių nepriklausomybę, pažeidžia tarptautinę teisę. Nepaisant kritiško tiek Gruzijos, tiek Rusijos veiksnių įvertinimo, abiejų šalių vyriausybės ataskaitą komentavo akcentuodamos sau palankias išvadas. Maskva, nors ir nepatenkinta dviprasmiškais ataskaitos išvadomis ir neva politizuotu ES požiūriu, vis dėl to teigia, kad ataskaitoje būtent Gruzija yra aiškiai įvardinama kaip agresorė. Tbilisis kategoriškai atmetė tokį Rusijos požiūrį, tvirtindamas, kad ataskaitoje niekur nepasakyta, jog karą pradėjo būtent Gruzija.

Nepaisant skirtingų Gruzijos bei Rusijos pozicijų, akivaizdu, kad minėta ataskaita nepakeis dabartinio separatistinių Gruzijos regionų statuso ir iki šiol vyravusio tarptautinės bendruomenės požiūrio į juos. Rusija laiko Abchaziją ir Pietų Osetiją savo protektoratais, atsisako įsileisti tarptautinius stebėtojus ir stengiasi spartinti neteisėtą šių separatistinių regionų nepriklausomybės pripažinimo procesą. Tuo tarpu Gruzijos vyriausybė toliau linkusi neigti savo atsakomybę dėl įvykusio karinio konflikto, kartu suvokdama, kad 2008 m. karas su Rusija atidėjo Gruzijos perspektyvas tapti NATO nare neribotam laikui. Nors ES ir kitos Vakarų išlieka pagrindinėmis Gruzijos teritorinio vientisumo gynėjomis, bene vienintelė galimybė stabilizuoti padėtį yra racionalaus kompromiso tarp Rusijos, Gruzijos ir Vakarų valstybių paieška. Padėčiai stabilizuoti būtina, kad Rusija sutiktų į separatistines teritorijas įsileisti tarptautinius stebėtojus bei humanitarinę pagalbą bei vykdyti prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus.

● *Kommersant.ru, RIA Novosti*

Ką mano Rusija? Rusijos ekspertai - apie Rusijos politinės sistemos raidą, ūkio modernizaciją ir vaidmenį tarptautinėje arenoje

Nepriklausomas tyrimų centras Europos užsienio reikalų taryba (*angl. European Council on Foreign Relations; ECFR*) rugsėjo pabaigoje pristatė studiją „Ką mano Rusija“ (*angl. What does Russia think*). Studijoje pristatomi Rusijos analitikų, ekspertų, politikų ir akademinės bendruomenės atstovų straipsniai, atspindintys pagrindines Rusijoje vykstančios diskusijos dėl šalies vidaus ir užsienio politikos kryptis. Studijoje nagrinėjamos temos apima: 1) šiuolaikinės Rusijos politinės sistemos raidą bei Vladimiro Putino ir Dmitrijaus Medvedevo vaidmenis

politinėje sistemoje; 2) pasaulinės ekonominės krizės poveikį Rusijos modernizacijos planams; 3) Rusijos vaidmenį tarptautinėje sistemoje Rusijos prezidento D. Medvedevo pasiūlymų dėl naujos Europos saugumo architektūros kontekste.

Vienų iš studijos autorių – Viačeslavo Glazyčėvo (leidėjo ir Rusijos Viešųjų rūmų atstovo) ir naujiųjų agentūros „Regnum“ vadovo Modesto Kolerovo teigimu, klaidinga manyti, kad po Boriso Jelcino chaotiško valdymo laikotarpio V. Putino įgyvendintas socialinis konsensusas tarp Rusijos valdančiojo elito ir visuomenės tėra laikinas reiškinys, kuris išnyks atgimstant liberaliai nusiteikusiam elitui. Politologo Leonido Poliakovo nuomone, „Putino konsensusas“ – ne tik Rusiją valdančiojo politinio elito sandoris su visuomene, kuris grindžiamas aukštomis naftos kainomis, jis atspindi ir V. Putino bei D. Medvedevo pastangas „išlaisvinti“ Rusiją nuo Vakarų įtakos. Kita vertus, akivaizdu, kad „Putino konsensusas“ yra neigiamas reiškinys, negalintis pasiūlyti Rusijos visuomenei ir ekonomikai aiškesnių perspektyvų po 10 ar 20 metų.

Dabartinis Rusijos ekonomikos modelis, grindžiamas energetinius išteklius ir žaliavas eksportuojančios „supervalstybės“ idėja. Nors D. Medvedevas ir V. Putinas ekonomikoje linkę išlaikyti *status quo* ilgai, toks ekonomikos modelis Rusijai taps pražūtingu – menką pridėtinę vertę sukuriančios produkcijos gamyba neskatina modernizacijos, investicijų į kitus perspektyvius gamybos sektorius, o pasaulinė finansų krizė parodė, kad Rusijos ekonomika yra nediversifikuota ir itin priklausoma nuo išorės veiksnių (pirmiausia pasaulinių naftos kainų), todėl Rusijai būtinos struktūrinės ekonominės reformos. Postindustrinių studijų centro direktoriaus Vladislavo Inozemcevo nuomone, Rusijoje ekonomikos modernizacija dažnai painiojama su aukštųjų technologijų ir žinių ekonomikos plėtra, o valdantysis elitas neturi vieningos nuomonės ekonomikos modernizacijos klausimu. V. Inozemcevas pateikia keletą galimų ekonominės modernizacijos scenarijų:

- **Reindustrializacija.** Reindustrializacija yra svarbiausias etapas kelyje link modernios ūkio sistemos. Sumažinus žaliavų kainas, produkcija taptų pigesnė, o tai paskatintų investicijas ir gamybos apimčių augimą – tai paskatintų pramonės plėtrą. Valdžios parama gamybai modernizuoti padėtų įsigyti naujas, pažangesnes technologijas. Būtina skatinti lengvatinę mokesčių politiką perspektyvioms pramonės šakoms. Reindustrializacijos procesas turi būti skatinamas ir kontroliuojamas valstybės – būtina priimti naujus gaminių kokybės, aplinkosaugos ir energijos suvartojimo standartus, reformuoti biurokratinę sistemą, sumažinti korupcijos lygį, įsteigti specialias priežiūros institucijas.

- **Rusijos ekonomikos modernizavimas adaptuojant ES ekonominės plėtros modelį.** Sprendimas priartinti Rusijos ekonomiką prie ES prekybos, konkurencijos, socialinės apsaugos, teisės viršenybės standartų, paskatintų investicijas ir sukurtų palankesnę klimatą pramonės ir technologijų plėtrai.

Pasak V. Inozemcevo, autoritarinis politinio režimo pobūdis pats savaime nėra kliūtis modernizacijai, greičiau priešingai – valstybės intervencija ir ekonomikos reguliavimas galėtų nukreipti ekonomikos plėtrą tinkama linkme. Kita vertus, nei Medvedevas, nei Putinas neturi konkretaus ekonomikos modernizacijos plano, o tik siekia bet kokia kaina išlaikyti socialinį stabilumą. Pasaulinė ekonominė krizė galėtų tapti dviejų alternatyvių Rusijos raidos galimybių susikirtimo kryžkele, t.y. Rusija gali arba ir toliau likti atsilikusia žaliavas tiekiančia šalimi ir laukti JAV ekonomikos pagyvėjimo, arba imtis ekonomikos reformų, kurios sumažintų tikimybę patirti didelius nuostolius panašioms ekonominėms krizėms pasikartojus ateityje.

Timofėjaus Bordačiovo straipsnyje teigiama, kad didelę įtampą Rusija jaučia ir užsienio politikos srityje. Vienas šios įtampos šaltinių – Rusijos siekis išlikti *status quo* galia globaliame lygmenyje ir revizionistine galia Europoje. Pasibaigus Šaltajam Karui Maskva intensyviai stengėsi priešintis JAV pasauliniam dominavimui plėtodama vadinamąją daugiapoliškumo koncepciją. Šiuo atžvilgiu JAV santykių su Rusija „perkrovimo“ iniciatyva gali susidurti su rimtomis problemomis, kadangi Rusija, siekdama atsverti JAV įtaką, suinteresuota Irano stiprėjimu. Europoje revizionistinė Rusijos politika pasireiškia keliais veiksniais: 1) Rusijos elito tradicine baime dėl Rusijos sienų pažeidžiamumo – todėl Rusija nuolat stengiasi atsiverti satelitų arba buferinių valstybių juosta; 2) V. Putino aplinkai priskiriamas elitas Europos atžvilgiu jaučiasi psichologiškai nesaugiai; 3) Tokias Europines institucijas kaip ESBO, Europos Tarybą, Europos Žmogaus Teisų Teismą Rusijos elitas linkęs vertinti kaip savitus įrankius nukreiptus prieš Rusijos interesus. Rusija vadovaujasi nuostata, kad vienintelis būdas grąžinti Europai stabilumą – grįžimas į Vestfalijos sistemą. Maskvos požiūriu, pasaulinė ekonominė krizė turėtų paskatinti globalizacijos procesų nykimą ir regionalizacijos procesų stiprėjimą – tai paaiškina, kodėl sumažėjo Rusijos interesus įstoti į PPO ir sustiprėjo kova dėl postsovietinės erdvės kaip Rusijos „privilegijuotų interesų“ zonos pripažinimo. Taip pat Rusija tikisi, kad pasaulinė ekonominė krizė paskatins JAV globalios įtakos nuosmukį bei ES siekį tapti globaliu veikėju. Studijos autoriai ir iniciatoriai akcentuoja, kad ES tik tada galės suformuoti efektyvią politiką Rusijos atžvilgiu, kai susidomės vidiniais Rusijos debatais: pokyčiai Rusijoje gali įvykti tik „iš vidaus“; ne Briuselio koridoriuose, o Rusijos vidinėse politinėse ir intelektualinėse diskusijose formuluojamos tolimesnės Rusijos raidos vizijos, todėl siekiant efektyviai įgyvendinti ES interesus santykiuose su Rusija būtina skirti pakankamai dėmesio vidiniams procesams Rusijoje.

● *European Council on Foreign Relations (ECFR)*